

Zeleno, čisto i sklono konvergenciji? Analiza konvergencije ekološke kvalitete života u EU-u

Uvod

Sve veća potreba za djelovanjem u području okoliša povećala je broj paneuropskih ciljeva i politika. One utječu na europske građane u njihovu profesionalnom i privatnom životu. U ovom se izvješću prati ekološka učinkovitost 27 država članica EU-a i razmatraju se područja u kojima postoje najveće razlike među državama članicama. Razlike se pojavljuju jer države članice imaju različite ekološke profile, što znači da se procesi ozelenjivanja nisu odvijali istim tempom među državama članicama i prema pokazateljima.

Zelena tranzicija podrazumijeva više od poboljšanja privlačnih pokazatelja koji se pojavljuju u naslovima vijesti, kao što su emisije stakleničkih plinova i upotreba obnovljive energije. Stoga se u ovom izvješću detaljnije razmatraju pitanja zaštite okoliša koja najviše utječu na svakodnevni život građana. Na primjer, raspravlja se o mogućnosti života u gradovima i stambenim područjima, energetske siromaštvu i neprimjerenom stanovanju.

Taj je rad proizašao iz suradnje između Eurofounda i Europske agencije za okoliš. Prema našim saznanjima, ovo je jedno od prvih izvješća u kojima se analizira ekološka konvergencija u Europi. Drugo izvješće koje je rezultat te suradnje, *Prijelaz na klimatski neutralno gospodarstvo: istraživanje socioekonomskih učinaka objavljeno je u lipnju 2023.*

Kontekst politike

EU si je postavio ambiciozan cilj postizanja ugljične neutralnosti do 2050. Kako bi se to postiglo, cilj mu je smanjiti emisije stakleničkih plinova, povećati uporabu obnovljive energije i poboljšati recikliranje. Zelena tranzicija pridonijela bi kvaliteti života europskih građana rješavanjem različitih vrsta onečišćenja, kao što su onečišćenje zraka, vode, otpada, tla i onečišćenje bukom. To bi dovelo i do bolje regulacije energetske tržišta, čime bi se svima omogućio pristup čistoj energiji.

Ti se ciljevi mogu postići samo uz potporu odgovarajućih namjenskih političkih inicijativa. Europski zeleni plan ukazao je na pomak prema ugljično neutralnom EU-u s modernim i konkurentnim gospodarstvom koje učinkovito

iskorištava resurse. U njemu se navode načela za uspješnu tranziciju, a države članice se pozivaju da brzo djeluju jer će sljedećih 10 godina biti ključno za očuvanje trenutnog krhkog stanja prirodnih resursa u Europi.

Glavni zaključci

- Razlike među državama članicama smanjile su se, a uspješnost se poboljšala u mnogim ekološkim pokazateljima tijekom posljednja dva desetljeća. To upućuje na to da ekološki ciljevi i politike na razini EU-a doprinose većoj uspješnosti na nacionalnoj razini. Također upućuje na to da suradnja među državama članicama, na primjer u pogledu izvoza čiste električne energije, olakšava ostvarivanje ambicija na razini EU-a.
- Brzina napretka prema postizanju kvantitativnih ciljeva na razini EU-a razlikovala se među državama članicama. Osim toga, energetska kriza, problemi opskrbe hranom i gospodarske turbulencije uzrokovane ruskom invazijom na Ukrajinu otežali su predanost zelenoj tranziciji.
- Zemljopisni trendovi vidljivi su u rezultatima nekoliko pokazatelja. Sjeverne i neke zapadne države članice (kao što je Švedska) obično predvode u pokazateljima povezanim s energetske učinkovitošću i sustavima zelene energije, dok mnoge istočnoeuropske zemlje i Malta obično zaostaju. Pozitivno je da države članice koje su isprva imale slabe rezultate sustižu države članice koje imaju bolje rezultate po većini pokazatelja. Nijedna država članica nije najbolja po svim pokazateljima, što upućuje na heterogenost klimatskih, prometnih i energetske politika.
- Učinkovitost se poboljšala na svim analiziranim glavnim pokazateljima (na makrorazini), što ukazuje na važnost ciljeva politike. Smanjile su se razlike u pogledu emisija stakleničkih plinova i izgubljenih godina života zbog onečišćenja zraka lebdjećim česticama (PM_{2,5}). Smanjenje razlika u pogledu obnovljive energije i kružne upotrebe materijala usporeno je iznimnim rezultatima Švedske i Nizozemske. Te su države postigle toliko dobre rezultate da su nadmašile druge zemlje, što je dovelo do povećanja nejednakosti.

- Bolji rezultati u pogledu pokazatelja na stambenoj razini (na srednjoj razini) pokazuju da su lokalna naselja postala pogodnija za život, ali i dalje postoje nejednakosti koje se temelje na prihodima. Poboľjšali su se rezultati država članica, smanjile su se razlike u percepciji građana o onečišćenju i zagađenosti u njihovu okolišu te su se povećale stope recikliranja komunalnog otpada. Osim toga, onečišćenje bukom općenito se smanjilo, ali razlike među zemljama ostale su stabilne ili su se čak povećale. To se posebno odnosi na populacije izložene riziku od siromaštva.
- Pokazatelji na razini kućanstava (mikrorazina) kojima se mjeri energetska siromaštvo i kvaliteta stanovanja usko su povezani sa socioekonomskim varijablama. Slijedom toga, gospodarski pad u razdoblju 2008. – 2013. imao je znatan negativan učinak na te pokazatelje, ali oporavak koji je uslijedio upućuje na to da su neka gospodarstva dovoljno otporna. Međutim, u nekim slučajevima postoje velike nejednakosti između onih koji imaju i onih koji nemaju.
- Poboľšanja u prihodima i razinama obrazovanja povezana su s poboľšanim ekološkim pokazateljima. Smanjenja siromaštva u korelaciji su sa smanjenjem energetske siromaštva i izloženosti opasnostima za okoliš, kao što su onečišćenje zraka i onečišćenje bukom.
- U skladu sa strategijom vala obnove, urbanističko projektiranje trebalo bi osigurati odgovarajuće i cjenovno pristupačne domove u područjima bez opasnosti za okoliš za stanovništvo s niskim prihodima, posebno u gusto naseljenim područjima. Mjere financijske potpore, kao što su subvencije, mogle bi potaknuti građane da poboľšaju svoje uvjete stanovanja te bi trebale biti bolje usmjerene na ranjive potrošače. Trebalo bi promicati i nacionalne intervencije za poboľšanje socijalnog stanovanja. Tim bi se mjerama smanjila prijetnja energetske siromaštva.
- Rašireniji i pristupačniji sustavi javnog prijevoza mogli bi povećati mobilnost i smanjiti emisije. Akcijski plan za postizanje nulte stope onečišćenja obuhvaća mjere za smanjenje emisija iz prometa, dok je cilj strategije za održivu i pametnu mobilnost poboľšati sustave javnog prijevoza. Ljudima koji žive u ruralnim područjima, starijim građanima i osobama sa zdravstvenim problemima najviše je potrebna povezivost, a prometne politike trebale bi biti osmišljene imajući to na umu.
- Lokalna i nacionalna tijela koja provode ozelenjivanje mogla bi slijediti utvrđene prakse koje su predložile države članice ili EU. Potrebna su rješenja na visokoj razini, kao i svakodnevne mjere. Na primjer, Slovenija je uskladila svoje politike gospodarenja otpadom s direktivama EU-a i ostvarila brza poboľšanja.
- EU i njegove države članice moraju blisko surađivati kako bi se poboľšala ekološka učinkovitost EU-a. Jasna komunikacija EU-a i nacionalnih vlada trebala bi pomoći javnosti u usvajanju održivijih ponašanja. Suradnja među državama članicama mogla bi potaknuti kružno gospodarstvo. Potrebno je ažurirati propise koji se odnose na recikliranje otpada među zemljama kako se prevezeni materijali ne bi znatno oporezivali. Na primjer, recikliranje vjetrovih turbina koje se više ne upotrebljavaju mnogo je skuplje ako se tijekom njihova prijevoza oporezuju kao vjetroturbine umjesto kao otpad. Međutim, trebalo bi primijeniti strože kontrole odlaganja otpada među zemljama kako bi se izbjeglo putovanje opasnog otpada u zemlje s lošim zakonima o zaštiti okoliša.

Smjernice politike

- U pogledu brojnih pokazatelja, EU bi trebao zadržati zacrtani smjer, pridržavajući se ciljeva ozelenjivanja koje je postavio. EU je posljednjih godina ostvario napredak u pogledu glavnih pokazatelja, primjerice smanjenja emisija stakleničkih plinova i povećanja upotrebe obnovljive energije.
- EU bi trebao diversificirati svoju energetska i materijalnu ovisnost te povećati svoju autonomiju mjerama kojima se promiču uporaba obnovljive energije i kružno gospodarstvo. Takvim bi se mjerama povećala energetska otpornost i ublažili učinci budućih kriza u vezi s opskrbom energijom i materijalima te bi se posebno zaštitili građani s niskim prihodima.
- Za ekološke ciljeve na stambenoj razini i razini kućanstava možda će biti potrebne strože ili pravodobnije mjere politike od onih koje su trenutačno na snazi. Intervencije bi trebale biti usmjerene na tri područja u kojima su otkrivene razlike: stanovanje, energetska siromaštvo i javni prijevoz.

Dodatne informacije

Izvešće „Zelena, čisto i sklono konvergenciji?“ Analiza konvergencije ekološke kvalitete života okoliša u EU-u dostupna je na <https://eurofound.link/ef23022>

Voditelj istraživanja: Massimiliano Mascherini

information@eurofound.europa.eu